

Undervisningsopplegg til *Før det blir morgon* av Aina Basso

Tekstutdrag side 66–77

Til læraren

Til opplegget finst det [ein PowerPoint-presentasjon](#) med det viktigaste frå oppgåvene. Presentasjonen kan brukast som støtte undervegs og skape merksemd, engasjement og motivasjon hos elevane.

Fag: norsk og samfunnsfag på ungdomstrinnet

Tema: rettssystem, tru og overtru på 1700-talet

Tidsbruk: 90 minutt

Tekstutdraget skildrar

- avrettinga på Galgebakken
- samtalar om lov og straff
- folketru knytt til skrømt og utburd
- forholdet mellom kristendom og overtru
- livet i bygdesamfunnet på 1700-talet

Læringsmål

Elevane får øving i å

- forklare korleis rettssystemet fungerte på 1700-talet
- utforske korleis tru og overtru påverka liva til menneska
- finne og bruke nynorske fagomgrep frå teksten
- samtale om korleis litteratur kan gi innsikt i fortida
- samanlikne verdiar og førestillingar i fortida med i dag

God nynorskdiraktikk

Teksten eignar seg godt fordi elevane møter

- autentisk nynorsk litteratur
- historiske ord i ein meningsfull samanheng
- munnleg utforsking før skriving
- språklege bilete og stemningsskaping
- kulturhistorisk ordtilfang

Gjer tilpassingar språkleg og kulturelt til eleven som lærer nynorsk som sidemål, hovudmål, andrespråk eller treng andre tilpassingar.

Ord som *avretting*, *skafott*, *skarprettar*, *nattmann*, *utburd*, *skrømt*, *synd* og *tilgiving* blir lærte gjennom kontekst. Dette er i tråd med god nynorskdidaktikk, der ord og uttrykk blir knytte til innhald og oppleving. Tilpass til ditt klasserom og dine elevar.

Del 1: Før lesing (10 minutt)

Tavlespørsmål

Kvifor trur de menneske har fortalt skumle historier gjennom historia?

Elevane

1. tenker aleine (1 min)
2. snakkar med læringspartnar (2 min)
3. deler i plenum (5 min)

Læraren samlar stikkord som til dømes *åtvaring*, *underhaldning*, *religion*, *frykt*, *moral* og *kontroll*.

Kort historisk ramme

Læraren forklarar:

- Noreg var eit bondesamfunn.
- Kyrkja hadde stor makt.
- Offentlege avrettingar var vanlege.
- Folk trudde både på kristendommen og ulike former for folketru.

Del 2: Lesing og nærlesing (20 minutt)

Lesing

Les utdraget høgt i klassen:

- avrettinga på Galgebakken (s. 66–73)
- historia om utburden (s. 74–77)

Læraren eller elevane kan lese med fordelte roller.

Oppdag teksten

Elevane får markeringstusj og skal finne:

Raud: Ord som skaper frykt.

Døme:

- galgebakke, avretta, hovud, grav, skrømt

Blå:

Ord som handlar om rettssystem.

Døme:

- mordar, skarprettar, dømd, avretting

Grøn:

Ord som handlar om tru.

Døme:

- Gud, kyrkje, prest, synd, tilgjeving

Gul:

Ord som handlar om rettferd.

Døme: urett, skyld, tilgjeving, straff, avretting

Nokon ord/omgrep passar under fleire av kategoriane. Korleis og/ kvifor?

Del 3: Samfunnsfagleg utforsking (25 minutt)

Kvar gruppe arbeider med eitt tema.

Gruppe 1: Straff og rettferd

Undersøk:

- Kvifor blei mannen avretta?
- Kvifor måtte folk vere til stades?
- Kva var formålet med avrettinga?

Spørsmål:

Var straffa meint som hemn eller åtvaring?

Gruppe 2: Rolla til kyrkja

Undersøk:

- Kva rolle har presten?
- Kvifor ber den dødsdømde om tilgiving?

Diskuter:

Kva makt hadde kyrkja på denne tida?

Gruppe 3: Folketru

Undersøk:

- Kva er eit skrømt?

- Kva er ein utburd?

Diskuter:

Kvifor trur de slike forteljingar oppstod?

Gruppe 4: Kjelde til kunnskap

Diskuter:

Kva lærer vi om samfunnet gjennom romanen?

Sorter funna i to kolonnar:

<i>Vi veit fordi teksten seier det</i>	<i>Vi trur fordi teksten antydar det</i>

Del 4: Felles samtale (15 minutt)

Samtalekort

Kvart par drøftar eitt spørsmål.

Spørsmål

1. Kvifor var offentlege avrettingar vanlege?
2. Kvifor trudde folk på skrømt og utburdar?
3. Kan overtru gi tryggleik?
4. På kva måtar liknar vi menneska i teksten?
5. Kva er annleis enn i dag?
6. Kven har makt i teksten?

Læraren løftar fram omgrepa: makt, religion, tradisjon, frykt, fellesskap, rettferd

Del 5: Nynorsk skriveoppgåve (15 minutt)

Elevane vel éi oppgåve. Skriv om lag 150 ord (med tilpassingar).

Oppgåve A: Dagbok

Skriv som Josefa etter avrettinga.

Begynn med:

«Eg klarer ikkje gløyme det eg såg på Galgebakken i dag ...»

Oppgåve B: Samfunnsfagleg refleksjon

Kvifor trur du offentlege avrettingar fekk så mykje merksemd på 1700-talet?

Bruk døme frå teksten.

Oppgåve C: Folketru

Kvifor trur du forteljingar om utburdar og skrømt levde så lenge?

Munnleg avslutning (5 minutt)

Elevane fullfører setningane:

- I dag lærte eg at ...
- Eit nynorsk ord eg har lært, er ...
- Det som overraska meg mest, var ...